

Proloog

HET WAS VOOR hen de belangrijkste avond van het jaar, hoewel je heel erg je best zou moeten doen om er ergens een aankondiging van te vinden, behalve dan op bepaalde obscure bulletinboards op internet en specifieke websites waarop de inspanningen van het jaar ervoor nog steeds werden besproken in dezelfde extatische bewoordingen die normaal gesproken worden gebruikt voor bekerfinales of rockfestivals. Het was in ieder geval niet opgenomen in het officiële programma van het jaarlijkse Carnevale van Venetië, hoewel het onlosmakelijk verbonden was met dat evenement, zowel qua karakter als timing. Veel van de bezoekers waren er speciaal voor naar Venetië gevlogen; zij kwamen met dit feest zo dicht bij de officiële festiviteiten als maar mogelijk was.

Om middernacht waren de tweehonderd vierkante meter aan onderling met elkaar verbonden dansvloeren en, belangrijker nog, de wirwar van schaars verlichte kamers die erachter lagen, bijna volkomen verlaten. Maar om halféén strekte de rij mensen die stond te wachten voor de kluisjes die door het attente management ter beschikking waren gesteld, zich bijna tot aan de parkeerplaats uit, waar veiligheidspersoneel in smoking en met een vlinderdas op een lijst de namen controleerde van mensen met een kaartje. Tegen één uur was de belangrijkste dansvloer vol.

Voor iedereen die niet bekend was met deze feesten zag het er misschien vreemd uit. Iedere gast droeg een carnavalsmasker, variërend van de klassieke, eenvoudige, witte Bauta, gecombineerd met een driekantige hoed, tot meer uitgewerkte maskers die gemodelleerd waren naar de stralen van de zon, de ruiten van een harlekijnspak of het met juwelen versierde gelaat van een achttiende-eeuwse courtisane. Maar in bijna ieder geval eindigde het kostuum bij de schouders. Daaronder waren de feestgangers conventioneel gekleed: de mannen droegen een mooie pantalon en een duur, loszittend overhemd en de vrouwen een kort rokje en een topje, in overeenstemming met het strikte kledingvoorschrift van de club.

Tegen twee uur was de reden hiervoor duidelijk geworden: de mensen waren begonnen hun kleren uit te trekken. Vrouwen dansten topless, af-

gezien van hun masker. De mannen waren geneigd meer aan te houden, in ieder geval totdat ze zich bij de menigte voegden die zich een weg baande van en naar de kleinere kamers. Daar bevonden zich meerdere bars waar je een gesprek kon aanknopen met andere stellen voordat je een keuze maakte. Maar de meesten stevenden rechtstreeks af op de speelkamers, waar de schaarse verlichting een kleurcode had om aan te geven wanneer een bepaalde kamer gewijd was aan een bepaalde vorm van vermaak. In sommige kamers lagen hopen lichamen innig met elkaar verstrengeld, de maskers nog op hun plek. In andere kamers vormden de maskers een belemmering voor het plezier waarnaar werd gezocht en werden ze afgezet.

In elke speelkamer lagen stapeltjes handdoeken en stonden schalen met condooms met een smaakje en pepermuntjes discreet opgesteld, waarmee werd voldaan aan de belofte op de website dat de club zorg zou dragen voor een onberispelijke hygiëne, alsmede de beste muziek, verlichting en sfeer in heel Europa.

Een slanke vrouw die een goudkleurig Columbina-masker met grijze veren droeg, bleef staan bij de ingang van een van de speelkamers. Binnen hadden een stuk of vijf stellen seks met elkaar; het tafereel werd slechts verlicht door de schokkerige flitsen van een stroboscooplamp. Achter haar gevederde masker waren haar ogen wijd geopend terwijl ze het allemaal in zich opnam.

Een stem zei geamuseerd in haar oor: ‘Zullen we ons bij hen aansluiten?’

Zonder zich om te draaien antwoordde ze: ‘Doe jij dat maar als je wilt. Ik kijk alleen.’

De man reikte naar de zoom van haar T-shirt. ‘Laten we dit dan in ieder geval uittrekken.’

‘Nee,’ zei ze terwijl ze haar hand op de zijne legde om hem tegen te houden. ‘Je mag zoveel plezier hebben als je wilt, maar niet met mij. Dat was de afspraak, weet je nog?’

Zonder een blik achterom te werpen glipte ze weg en begaf ze zich naar de volgende kamer. In het citroenkleurige licht zaten twee vrouwen geknield te midden van een kleine kring gemaskerde mannen. Het meisje keek een tijdje toe en liep toen weer verder.

In een andere kamer was het helemaal donker: bij de deur hing een

mededeling waarin mensen die naar binnen wilden, werden uitgenodigd hun kleren uit te trekken en de kamer op de tast te verkennen. Bijna met een gevoel van spijt draaide ze zich om. In een kleine bar bleef ze staan kijken naar een langbenige blondine die op haar rug op een lage tafel lag, met aan elke kant een man. Een stuk of vijf stellen stonden er met een drankje in hun hand omheen en keken toe.

‘Hallo, schoonheid.’ Een man met het stevige bovenlichaam van een bodybuilder, dat onwaarschijnlijk bruin was voor de tijd van het jaar, sprak haar aan in Engels met een zwaar accent. ‘Mijn vrouw vindt je heel sexy.’

Met een vluchtig, berouwvol glimlachje schudde ze haar hoofd en liep ze terug naar de dansvloer. Aan één kant stond een podium waarop twee professionele dansers, een man en een vrouw, non-stop stonden te dansen. Hun lichamen glansden van de olie en het zweet. De borst van de man was zo dun als die van een rockster, maar helemaal geribbeld van de spieren. Ze keek een tijdje naar hem, waarbij ze zichzelf overgaf aan de pulserende beat en ze zijn dansbewegingen kopieerde.

‘Hoi.’ Een gemaskerd meisje dat een paar jaar ouder was dan zij begroette haar lachend door de muziek heen. ‘Vermaak je je een beetje?’

‘Ja, prima.’

Het meisje boog zich naar haar toe. ‘Heb je nog iets nodig? Pillen, coke, goedkope sigaretten?’

‘Eh... Misschien wat sigaretten.’

‘Dan moet je bij hem zijn.’ Het meisje wees naar een jongeman met opvallende, blonde dreadlocks en een Trifaccia-masker op, die zich enigszins had afgezonderd. ‘Hij heeft alles wat je maar nodig hebt. Hij is oké.’

Het meisje met het gevederde Columbina-masker knikte om haar te bedanken en liep op de jongeman af. ‘Hallo,’ zei ze op nonchalante toon.

Hij keek vluchtig om zich heen, opende een branddeur en gebaarde dat ze naar buiten moest stappen. Ze deed wat hij wilde en rilde toen ze overvallen werd door de koude, mistige lucht. ‘Ik heb gehoord,’ begon ze, maar die woorden waren nog niet over haar lippen of ze voelde dat ze van achteren werd vastgegrepen door twee sterke armen. Het carnavalsmasker werd van haar gezicht gerukt en in plaats daarvan werd er een zak die gemaakt was van een zware stof over haar hoofd getrokken. Een ander paar handen greep haar kuit vast en het team van twee mannen

tilde haar moeiteloos op, alsof ze een etalagepop was die naar een andere etalage werd gebracht. Ze voelde dat ze werd bewogen en vervolgens op een harde ondergrond werd gelegd, die meegaf onder het gewicht van haar aanvallers, die achter haar aan naar binnen klauterden en snel haar armen en benen vastbonden met wat aanvoelde als plastic bandjes. Ik ben in een busje, dacht ze. Ze hebben me in een busje gestopt. Het moet de politie zijn. Maar even later kwam ze tot het besef dat de Italiaanse politie nooit een zak over haar hoofd zou doen. ‘Papa?’ vroeg ze aarzelend, vlak voordat er tape werd gewikkeld om de zak en haar mond heen, waardoor zelfs het gegil dat haar te laat ontsnapte, werd gesmoord. Ze werd overspoeld door angst en paniek, maar hoe ze ook als een vis op het droge rukte en spartelde, ze zat te stevig vastgebonden om zichzelf te kunnen bevrijden.

Ze hoorde deuren dichtslaan en voelde dat het busje begon te rijden. Het had alles bij elkaar niet meer dan dertig seconden geduurd.

Een hand duwde haar neer en een mannenstem sprak vlak bij haar oor. Hij zong zachtjes een paar woorden in het Italiaans voordat hij overging op Engels met een zwaar accent.

‘Blijf stilliggen, Mia. Als je stil blijft liggen, beloof ik dat je niets zal overkomen.’

Hij kent mijn naam, dacht ze, en dat besef was nog veel angstaanjager dan alles wat er tot dan toe was gebeurd. Ze voelde haar maag ineenkrimpen en probeerde tevergeefs controle te houden over haar blaas. Toen raakte de kap over haar hoofd rond haar neus doordrenkt met een zoet ruikende vloeistof en werd ze ondergedompeld in duisternis.

Dag één

1

KOLONEL ALDO PIOLA van de Venetiaanse carabinieri schrok wakker en wist aanvankelijk niet waar hij was. Vlakbij flikkerde een wit schermpje in de duisternis en uit een klein luidsprekertje klonk een popliedje. Hij herkende het als een van de liedjes waarnaar zijn negenjarige zoon de laatste tijd vaak had geluisterd, van de Amerikaanse zangeres Pink, en voelde een vleugje ergernis. Claudio moest zijn beltoon hebben veranderd; voor de grap of, wat volgens hem waarschijnlijker was, en bij die gedachte veranderde zijn ergernis in een plotselinge opwelling van tederheid en schuldgevoel, in de hoop zijn vaders aandacht te trekken als hij aan het werk was.

Er stond geen lamp naast de bank, dus zocht hij zijn telefoon op de tast. *‘Pronto?’*

‘Kolonel, met Saito. Excuses voor het feit dat ik je op dit tijdstip wakker bel.’

Piola had geen idee hoe laat het was, maar als zijn *generale di brigata* iets ernstig genoeg achtte om hem te bellen, was het tijdstip niet relevant. Dus zei hij alleen maar: ‘Geen probleem.’

‘Wij zijn gevraagd toe te zien op een onderzoek in Vicenza. Er zijn menselijke resten gevonden op de nieuwe Amerikaanse basis die daar wordt gebouwd.’

Piola vond het curieus dat hij de woorden ‘menselijke resten’ gebruikte in plaats van ‘lijk’. ‘Wie heeft ze gevonden?’

‘Een jongen uit de buurt die meedeed aan een of andere demonstratie. Vandaar het onchristelijke tijdstip. Helaas is er daar niemand van uw rang beschikbaar: Serti is naar een cursus en Lombardo werkt ergens anders aan een zaak.’ Generaal Saito aarzelde even. ‘We hebben het gevoel dat we er iemand met een hoge rang op moeten zetten, zodat duidelijk is dat we het serieus nemen.’

Aha, het was dus een politieke aangelegenheid. Als het Amerikaanse leger erbij betrokken was, was dat eigenlijk ook geen verrassing. ‘Over verplichtingen gesproken: u bent zich waarschijnlijk wel bewust van het

feit dat ik momenteel verwickeld ben in een aantal administratieve zaken.' Terwijl hij sprak, liep Piola naar de deur en drukte op het lichtknopje. Plotseling werd de bank zichtbaar, die bedekt was met een van de afgedankte AC Milan-dekbedovertrekken van zijn zoon, evenals de wekker die op een van de armleuningen balanceerde. Het was 4:32 uur. Met de telefoon tussen zijn oor en schouder geklemd, reikte hij naar zijn broek.

'Jazeker. Eerlijk gezegd dacht ik daarom juist aan jou, Aldo. Een snel en professioneel onderzoek, tactisch aangepakt door een ervaren rechercheur, is precies wat we nodig hebben. Het zal je niet veel tijd kosten, en het zal geen kwaad kunnen als de Amerikanen een goed woordje voor je doen bij Interne Zaken.'

'Ik begrijp het. Dank u.' Piola zag door de openstaande deur iets bewegen door de gang: een nachtjapon die wegdook achter een deurpost. Het was Gilda, zijn vrouw, die hem probeerde af te luisteren. '... meneer,' voegde hij eraan toe, om duidelijk te maken dat het om werk ging. De nachtjapon verdween weer.

'Bedankt. Er is een auto onderweg. Hou je me op de hoogte?'

Tegen de tijd dat Piola had opgehangen, was zijn vrouw terug naar bed gegaan en had ze de deur voor hem gesloten. Hij klopte zachtjes. 'Ik moet gaan,' zei hij door het hout. 'Ik zie je vanavond weer, oké?'

Er kwam geen antwoord.

Om zijn gezin verder niet onnodig te storen besloot hij op straat te wachten, in de hoop dat de chauffeur zo slim zou zijn niet de sirene te gebruiken. De *caigo*, de mist die in deze tijd van het jaar de meeste avonden als een deken over Venetië en de omliggende regio Veneto lag, was deze avond uitzonderlijk dicht. Hij was de dag ervoor vanaf zee Venetië binnen komen drijven en had de grachten en hun kleinere broertjes, de *rii*, gevuld. De mist had zich verspreid over de trottoirs en was over de drempels de kloostergangen en binnenplaatsen in gegleden, zodat wat rond vier uur 's middags was begonnen als een vage opaciteit van de lucht, in de schemering was veranderd in een dicht, bovenaards miasma, dat kerkklokken dempte en elke straatlantaarn een wazige aura gaf, als de bol van een uitgebloeide paardenbloem. Hij bracht een zilte, verstijvende kou met zich mee, de kou van de lagune en de Adriatische Zee, en Piola ritste zijn jas hoog dicht. Normaal gesproken droeg hij gewone kleren tijdens een

onderzoek, maar aangezien hierbij het Amerikaanse leger was betrokken, had hij gekozen voor het werkuniform van de carabinieri, dat bestond uit een donkere plooibroek, goed gepoetste, zwarte schoenen en een donkerblauw windjack. Op de revers van het windjack prijkten drie zilveren sterren boven een kasteel met drie torens. Niet dat de Amerikanen onder de indruk zouden zijn van zijn rang, maar het kon geen kwaad hen eraan te herinneren dat de carabinieri, net als zichzelf, een militaire organisatie waren. Hij drukte zijn kolonelspet onder zijn arm en prentte zichzelf in hem niet te vergeten als hij hem ergens neerlegde, wat hij meestal wel deed.

Hij had geluk: de auto had wel zijn blauwe zwaailicht aan, maar niet de sirene. De chauffeur, Adelmio, had er zelfs aan gedacht koffie mee te nemen. Toen Piola de inhoud van het kartonnen bekertje naar binnen goot, was hij ook blij te ontdekken dat het een *corretto* was en er een flinke scheut grappa in zat.

‘Wie zijn er al ter plaatse?’ vroeg hij terwijl ze reden.

‘*Dottore* Hapadi, meneer. Hij was degene die dienst had. En een paar van ons; ik denk de jongens daar uit de buurt.’

‘Weet je er iets van?’

Adelmio haalde zijn schouders op. ‘Niet veel. Het gaat om een skelet, heb ik gehoord. Maar het lag op het bouwterrein en is gevonden door demonstranten, dus...’

Piola knikte ten teken dat hij het begreep. De nieuwe Amerikaanse basis die werd gebouwd op het vliegveld Dal Molin, dat niet langer werd gebruikt en slechts een paar kilometer verwijderd lag van het bestaande garnizoen in Caserma Ederle, was een van de grootste bouwprojecten in Noord-Italië, dat alleen werd geëvenaard door de stormvloedkeringen in de Venetiaanse lagune. Beide projecten waren controversieel, maar in het geval van Dal Molin was de controverse al snel veranderd in iets groters.

Veel plaatselijke bewoners waren al niet gelukkig met de talrijke Amerikaanse legerkampen rond hun stad: van ondergrondse raket silo's tot opslagplaatsen voor legervoertuigen. Anderen maakten zich kwaad over de manier waarop de Amerikanen kennelijk de gebruikelijke procedures hadden weten te omzeilen, doordat hun aanwezigheid gesanctioneerd werd door geheime afspraken die dateerden uit de Tweede Wereldoorlog. In 2007 waren honderdvijftigduizend mensen hand in hand gaan staan rond

het centrum van Vicenza – dat op de werelderfgoedlijst van de UNESCO staat – waardoor ze een symbolische muur rond hun stad vormden om te laten zien dat die verdedigd zou worden. Het referendum over de nieuwe legerbasis dat ze hadden aangevraagd was op het laatste moment op mysterieuze wijze afgeblazen door de rechtbank. Maar de *Vicentini* lieten zich daardoor niet ontmoedigen en zwoeren dat ze zouden blijven demonstreren en zelfs een permanent ‘vredeskamp’ zouden oprichten naast het bouwterrein. Dat leek allemaal echter geen enkele invloed te hebben op de werkzaamheden, die volgens de plaatselijke kranten in een recordtijd voltooid zouden worden. Maar Piola twijfelde er niet aan dat een onderzoek van de carabinieri door beide kanten gezien zou worden als een belangrijke gebeurtenis.

Als het inderdaad om een skelet ging – wat in ieder geval Saito’s verwijzing naar ‘menselijke resten’ zou verklaren – zou het natuurlijk heel oud kunnen zijn, in welk geval er geen strafrechtelijk onderzoek nodig zou zijn. Dergelijke skeletten doken vrij vaak op tijdens bouwwerkzaamheden in de regio Veneto, die zelfs vóór de tijd van het Romeinse Rijk al dichtbevolkt was geweest. Maar Piola wist ook dat een lijk dat begraven werd in de vochtige aarde in deze regio binnen een paar maanden tot op het bot vergaan kon zijn, en bouwterreinen waren altijd een geliefde plek geweest van de maffia om hun slachtoffers te dumpen. Hij kon maar beter nergens van uitgaan.

Het was ongeveer veertig minuten rijden. Ze verlieten de uitgestorven autostrada A4 bij de afrit Vicenza Ovest en haastten zich daarna over de Viale del Sole.

De mist werd wat minder dicht toen ze meer landinwaarts kwamen, dus kon Piola af en toe een glimp opvangen van het vliegveld dat ze inmiddels naderden. Om het grootste deel was een schutting opgetrokken die een onweerstaanbare aantrekkingskracht had op afficheplakkers en graffitispuiters. Slogans waarin de Amerikanen werden gehemeld – ‘*Vicenza Libera!*’, ‘*No Dal Molin!*’, ‘*Fuori Dalle Balle!*’ – waren gedeeltelijk bedekt met posters waarop lachende mannen stonden in kraaknieuwe, zwarte pakken. Er stonden verkiezingen op stapel voor het regionale parlement en deze mannen met hun quizmastergezichten waren de kandidaten. Maar toegangspoorten en stukken met gaas boden ook af en toe

een blik op wat erbinnen lag. Gekartelde sporen in de modder, die leken op bevroren golven, waren het bewijs van het tempo waarin werd gebouwd, evenals de groepjes metalen hijskranen die als sprookjesachtige bonenstaken de mist in klommen. Wat echter het meest in het oog viel, waren de grote spiralen van gekleurde rook – groen, wit en rood – die de nachtelijke hemel in kringelden en de mist veranderden in een enorme, gloeiende, Italiaanse vlag.

‘Ik heb gehoord dat de demonstranten lichtkogels hebben afgeschoten,’ zei Adelmio. Hij wees naar een blauw, pulserend licht in de verte. ‘Daar moeten we zijn.’

Toen ze door een opening in de schutting waren gereden waarop POORT G stond geschreven, troffen ze inderdaad twee geparkeerde wagens van de carabinieri aan, waarvan er één zijn zwaailicht nog aan had. Een *appuntato* in uniform salueerde toen Piola uit de auto stapte, maar het was een man in een grijsgroen, Amerikaans legeruniform die zich naar voren haastte en hen in redelijk goed Italiaans begroette.

‘Kolonel Piola? Sergeant Pownall, militaire politie. Ik zal u begeleiden naar de vindplaats. Zou u zo goed willen zijn deze aan te trekken?’ Hij overhandigde Piola een fluorescerend veiligheidsvest, een helm en een geplastificeerd kaartje aan een koord, met daarop de woorden: BEZOEKER – TIJDELIJKE PAS. Piola trok het allemaal zonder commentaar aan en volgde de man daarna naar een wachtende jeep. Toen ze hobbelen en slappend over de ruige ondergrond onderweg waren, nam de sergeant weer het woord. ‘Er is niets verplaatst of verstoord. Uw medische team is hier ongeveer een uur geleden aangekomen.’

‘Wanneer zijn de resten ontdekt?’

‘Om ongeveer halfdrie. We hadden een probleem met de beveiliging: demonstranten hadden de hangsloten geforceerd en het hek opengebroken. De hekken zijn beveiligd met een alarm en we hebben infraroodcamera’s, dus we waren er goed op voorbereid. Ze hebben die lichtkogels afgeschoten die u daar ziet, wat graffiti gespoten en zich daarna opgesplitst. Twee van hen hebben zich vastgeketend aan een hijskraan: zij zijn mijn grootste kopzorg. We zullen een paar abseilers moeten laten komen om ze los te maken. Mijn mannen volgden een andere demonstrant naar een 319D, een van de grote graafmachines. Tegen de tijd dat ze hem hadden ingehaald, was hij aan het bellen met de politie om te zeggen dat ze

een skelet hadden gezien in de kieper. Een van mijn mannen ging het controleren en hij bleek gelijk te hebben. Er was in ieder geval een skelet.’

Piola merkte zijn suggestieve toon op. ‘Geloof je de rest van zijn verhaal niet?’

‘Tja, ik wil natuurlijk niet vooruitlopen op uw onderzoek, sir, maar op de videobeelden van de camera’s konden we zien dat hij een grote week-entdas bij zich droeg toen hij het hek forceerde. Het is mogelijk dat hij het skelet had meegenomen, zelf in de kiepwagen heeft gegooid en het vervolgens heeft aangegeven, in de hoop zo de bouw te vertragen.’ Pownall wierp een blik op Piola. ‘Ik wil niemand beledigen, kolonel, maar het is bekend dat de Italiaanse bureaucratie heel langzaam kan werken en het zou niet de eerste keer zijn dat we door de tegenstanders verstrikt raken in die bureaucratische molen. Daarom wilden we ook per se dat dit onderzoek zou worden uitgevoerd door de carabinieri, en niet door de staatspolitie. Jullie begrijpen tenminste dat we hier te maken hebben met een militaire dienstregeling.’

Piola besloot daar niet rechtstreeks op in te gaan. ‘Hebben de demonstranten al eerder ingebroken?’

‘Nee, dit is de eerste keer sinds het begin van de Transformatie.’

‘*Trasformazione?*’ echode Piola.

Pownall haalde zijn schouders op. ‘Zo noemt het consortium het. U zult zo wel zien waarom. Het behelst iets meer dan het doorsnee bouwproject.’

Piola kon op dat moment nog heel weinig zien. Grijsse flarden mist doken op in het licht van de koplampen van de jeep terwijl ze reden. Hij dacht af en toe aan hun linkerkant door een gat in de mist een glimp op te vangen van een paar grondverzetmachines, maar schijn bedroeg: het duurde nog zeker een minuut voordat de jeep ernaast tot stilstand kwam.

Terwijl hij sergeant Pownall naar de voertuigen volgde, behoedzaam door de modder stappend in een poging zijn schoenen te beschermen, beseftte hij waarom hij zich had vergist in de afstand. De machines waren reusachtig: zeker twee keer de normale omvang en de banden alleen al waren zo groot als een mens. Op de deur van de machine die het dichtstbij stond, was graffiti gespoten: een cirkel met een A erin, zoals het anarchismesymbool, alleen waren er ook nog een kleine D en M tussen de

voeten van de A aangebracht. De graffiti moest heel recent zijn gespoten, aangezien de zwarte verf nog niet was opgedroogd in de vochtige lucht.

De vrachtwagen was zo groot dat Piola op de ladder ernaast moest klimmen om in de kieper te kijken. Toen hij over de rand tuurde, zag hij twee figuren in witte pakken gehurkt op een hoop puin zitten, die een paar botten onderzochten in het licht van een draagbare booglamp. Piola kon een schedel onderscheiden die bruin was van ouderdom, en daaronder de gebogen botten van een ribbenkast. Iets verderop lag een been waaraan nog een voet zat.

‘Goedemorgen, *dottori*,’ begroette hij hen. Een van de figuren keek op.

‘Aha, kolonel. Ik begon al te denken dat we u niet meer voor het ontbijt te zien zouden krijgen.’ Hapadi’s stem werd gedempt door het masker dat hij droeg.

‘Ik weet eigenlijk niet eens waarom ik hier ben,’ zei Piola. ‘In plaats van een plaatselijke rechercheur, bedoel ik. Wat kunt u me vertellen?’

De forensisch onderzoeker trok zijn masker naar beneden en ging rechtop staan, waarbij hij zich uitrekte om de stijfheid in zijn rug te verdrijven. ‘Ik zou zeggen dat het een man is, gezien de omvang van het bekken. Een DNA-onderzoek zal het bevestigen. We zullen mitochondriaal DNA moeten gebruiken, want er is niet genoeg vetweefsel voor een conventioneel onderzoek.’

Piola knikte, hoewel hij dat soort technische details nauwelijks begreep. ‘Enig idee hoe oud het is?’

Ze wisten allebei dat dat de cruciale vraag was, en Hapadi formuleerde zijn antwoord behoedzaam. ‘Ik denk niet dat het van voor de middeleeuwen dateert, maar het is ook niet heel vers: daarvoor is de verkleuring te gelijkmatig verspreid. We hebben wat fragmenten van vezels gevonden die kunnen helpen, waarschijnlijk van een kaki jas, en hij heeft een interessante vervorming aan zijn linkerpols die zou kunnen wijzen op polio-myelitis uit de tijd van voor het vaccinatieprogramma, waardoor hij zich trouwens zou hebben onderscheiden met een verminkte linkerhand. Eerlijk gezegd is het dateren van skeletten specialistenwerk. Ik zal iemand moeten zoeken die bekender is met de tests dan ik.’

‘Enig idee hoe het hier gekomen kan zijn?’

‘Het lijkt erop dat iemand het vanaf de grond hierin heeft gegooid: de botten liggen duidelijk boven op het puin en niet ertussen. Ik vermoed

dat het dijbeen en het bekken door de kracht van de klap van elkaar zijn gescheiden.’

‘Dus het kan er ook slechts een paar uur geleden in zijn gegoooid?’

‘Dat is mogelijk. Ik heb begrepen dat dat wordt aangenomen.’ Het viel Piola op hoe behoedzaam de wetenschapper die woorden uitsprak. ‘Maar u zou het heel makkelijk moeten kunnen bewijzen of weerleggen.’

‘Hoe dan, dottore?’

Hapadi ging weer gehurkt zitten. ‘Ziet u dat de bekkenholte hier is gevuld met aarde? Als het hierheen gedragen was, zou er onderweg wat uit gevallen zijn. Dan zou uw skelet een spoor van kruimels hebben achtergelaten, kolonel. Net als Hans en Grietje.’

‘Dank u, dottore, dat is bruikbare informatie.’

Toen Piola de ladder weer begon af te klimmen, voegde Hapadi er nog aan toe: ‘U heeft niets gevraagd over de doodsoorzaak.’

Piola bleef staan. ‘Omdat ik niet dacht dat u me daarover iets zou kunnen vertellen.’

‘Normaal gesproken misschien niet. Maar in dit geval is het niet zo moeilijk.’ De wetenschapper tilde de schedel op met zijn in witte handschoenen gestoken handen en draaide hem om zodat Piola de strakke cirkel kon zien net achter de plek waar het linkeroor had gezeten. ‘Hierdoor weet ik dat het geen middeleeuws skelet is, kolonel. Dit soort gaten maakten ze nog niet voordat er kogels waren.’